

LUİSE RİNSER'DE İNSAN SEVGİSİNİN TEMELİ

Doç.Dr. Ali Osman Öztürk

İlim, ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin / Ya nice okumaktır?
Yunus Emre (Kabaklı 1972, 62).

Giriş

Edebiyat genel anlamıyla zaten sevgi, hoşgörü ve insan haklarını kapsar. Edebiyat tarihi de bir anlamda bu kavramların tarihidir. Bu yönüyle edebiyat tarihi, kültür tarihinin üst yapıyla ilgili bölümünün yazıyla estetize edilmiş halini anlatır. Başka bir deyişle, edebiyat bir yandan içinde olduğu kültürle beslenirken, diğer yandan kendisi de bu kültürü besler. Batı kültürünü, dolayısıyla edebiyatını besleyen üç önemli damardan söz edebiliriz: 1. millî özellikler, 2. Antik kültür, 3. Hıristiyanlık. Avrupa tarihine bakılırsa, belirli dönemlerde bu üç unsurdan birinin vurgulanmış olduğu görülür. Tıpkı bizde olduğu gibi. Değil mi ki, bazen din, bazen milli gurur bazen de Batı kültürü ağırlıklı olarak kültür politikamıza yön verir.

Avrupa tarihinde, genel olarak söylenebilir ki, milli gururlar ön plana çıktıkça sevgi, hoşgörü ve insan hakları gerilemiştir. Halbuki Batı kültürünün diğer iki damarı olan Antik kültür ve Hıristiyanlık, insanı ön plana alır, insan sevgisini vaaz eder.

Ben bu yazımda, özellikle Hıristiyanlığın Alman edebiyatına yansımaları üzerinde durmak istiyorum. Aşağıdaki notların hareket noktasını Alman yazar Luise Rinser oluşturacaktır.

1. Didaktik bir yazar olarak Luise Rinser

Günümüz Alman yazarlarından olan Luise Rinser (özgeçmiş ve yaşamı için bkz. Öztürk 1996b: 85-93) sevgi, hoşgörü vs. bağlamında,

önce insan varlığının anlamını ortaya koymak ister. 1933'te Nazi olmayan bir gençlik kampında kendisini sosyalistçe eğiten bir grubun telkinlerine rağmen o, ne sosyalizme ne de komünizme itibar etmemiştir; "Çünkü marksizm, benim suça, ölüme, varolmanın anlamına, insanın ölümden öte kaderine ilişkin sorularına yanıt vermiyor" (Rinser 1991a: 177) demektedir.

Rinser iletişimsel bir yazar olarak kendine yazılan mektuplara karşılık verir, soruları cevaplar. Özellikle gençlerden gelen mektupları özenle cevaplandırmayı ihmal etmez. "Yazılarının genel karakteri 'iletişimsel' olan yazar, sanatsallığı hep muhafaza ederek, aydınlanmacı pedagojinin gereklerini gözetmekte; dolayısıyla haklı olarak 'sözler... bir mesaj vermek içindir' parolasını, gerçekçi bir ilke olarak benimsemektedir. Modern medya ortamında o, hiç ödünsüz bir biçimde edebiyatın 'klasik' işlevini önplana alır, kimsenin 'borazanı' olmaksızın kitle oluşturmak ister." (Schwab 1998: 11)

Schwab, Rinser'in "halk yazarlığı", "kadın romancısı", "solcu katoliklik", "iç göç", "yeni gerçekçilik" ve nihayet "Hıristiyan edebiyatı" bağlamında yerini tartıştıktan sonra, mesaj verme ilkesini şöylece haklı çıkarır: "Yazarlar, kimsenin itiraz edemeyeceği gibi, hiçbir zaman yalnızca estetik yetenekleri yüzünden okunmadılar ve okunmazlar, aksine onlardan kendi görüşlerimize, yaşam sorunlarımıza yanıtlar, hatta 'yönlendirilme' bekleriz, ki bunun için sadece kendi yüzyılımızdan Stefan George, Hermann Hesse veya Arno Schmidt'e gösterilen ilgiyi hatırlamak yeter. Bu ise edebiyatın doğasına uygun bir işlevdir." (Schwab 1998: 13)

Aşağıda ağırlıklı olarak Rinser'in yaşam sorunlarıyla ilgili görüşlerinden insan sevgisine uzanan dünya görüşünü belirleyen Hıristiyan felsefesiyle doygun açıklamalarına yer vereceğim.

2. İNSANIN TEMEL SORUNU

Gençlerin, insanın varlığını sorgulayan soruları Rinser için iki açıdan önemlidir. Birincisi bu sorular üzerine birçok insan düşünmekte, yazmaktadır, ve milyonlarca insan aynı şeyi, bizden önce düşünmüşler ve yazmışlardır. İkincisi bu arayış insanın temel sorunudur (bkz. Rinser 1992a: 63).

Luise Rinser, insanın temel sorunu diye nitelediği bu arayışı, ikibini aşkın yıl önce, Delfi'deki tapınağın üzerine »kendini tanı« cümlesinin kazındığı bir zamanda yaşayan ve matematikteki kare ve üçgen öğretisi

dışında hakkında pek birşey bilmediğimiz ünlü profesör Pisagor'dan aktardığı şu öyküyle açıklar: "İnsan önce bir ruh olarak gökyüzünde günahsız ruhlar arasında bulunur. Fakat herşey değiştiği için, o da yine yeryüzüne inmek zorunda kalır. Hocalarıyla ve arkadaşlarıyla vedalaşmadan önce, onlara törenle gökyüzünden bir ruh olmak onurunu muhafaza edeceğine dair söz verir. Sonra atmosferin katmanlarından inişe başlar, ve inerken gökyüzünü ve yukarda kim olduğunu unuttur. İnsan olur. Fakat gökyüzünden artakalan şey ise, yine gökyüzüne duyulan özlem, gökyüzünde olduğu gibi olma özlemidir. Onun tüm yeryüzü yaşamı, eskiden ve şimdi olduğu kişiyi aramaktan ibarettir." (Rinser 1992a: 18)

Biz insanlar, yürüdüğümüz yolda kendimize çizilen bir yolda ilerlediğimizi düşünürüz. Peki önümüzden gidip bize bu yolu hazır eden kimdir?

Varlıkları hallerine göre ikiye ayırır Luise Rinser. 1. ruhsuz varlıklar: Bunlar olmakla yetinirler. Ağacın, taşın, suyun, hayvanın anlamı onların varlıklarındadır. Onlar manayı yaşadıklarından şüpheye düşmezler. Onların mutluluğu sormadan var olmalarında yatar. 2. Ruhlu olan varlıklar: Bunlara var olmak yetmez. Çünkü, bunlar tabiat varlığı değil, ruhu olan varlıklardır. Ruhlu olan bir varlık derken, öyle düşünen bir varlığı, (biyologların bize din gibi kabul ettirmek istedikleri gibi) tesadüfen bir medeniyet kurmaya gelmiş düşünen bir hayvanı kastetmez (bkz. Rinser 1992a: 64).

2.1. İnsanın içindeki "ilâhî nefes"

Ne demek istediğini, mitlerin dilini kullanarak açıklamak ister, çünkü ancak onların yardımıyla, ruhun sırrına daha yakından vakıf olabiliriz:

"İncil'deki yaratılış rivayetinde, gerçi Tanrının, insanı çamurdan, ama kendi suretine göre yarattığı ve ona kendi nefesini üflediği yazılıdır. Nefes, yalnızca yaşam anlamına gelmez, çünkü Tanrı yaşamı tüm yaratıklara verdi. Nefes, burada ilâhî nefesi, ilâhî ruhu ifade eder. İşte Bu insandır: Tanrının benzeri, Tanrının ruhunun ruhu. Örneğin siyasi bir gösteri esnasında, göstericilerin ve polislerin gergin, kin dolu yüzlerini, ayrıca seyreden vatandaşların korkulu yüzlerini görünce buna inanmak zor gelir. Tanrının çocukları bunlar mı olmalıdır?" (Rinser 1992a: 64)

Yazara göre gösteriyi yapan da, onları döven polis de, ve ikisini seyreden vatandaşlar da "aydınlığın çocuklarıdır". Ancak bunu bilmezler.. Ne başkalarının ne de kendilerinin değerini ve onurunu tanırlar.

Rinser, Andersen'in bir masalından örnek gösterir (Rinser 1992b: 64 vd.): Aynası kırılan Kar Prensesi masalı. Bir kırık cam parçası fırlar, o ana kadar iyi ve sevgi dolu olan küçük çocuğun gözüne girer, ve o andan itibaren tüm insanları paramparça ve çirkin görür. Ancak gözündeki parçadan kurtulunca doğru görmeye başlar. Peki şimdi doğru dediğimiz şey nedir? Masalda bu, paramparça olmayan, düzgün anlamındadır.

Tabi, biz insanların »iyi« olmadığı konusunda kendimize serzenişte bulunamayız. İyi olmayan birçok şey yaparız. Fakat insanı gerçekten tanırsak, onun iyi olmayan eyleminin arkasındaki Tanrı ruhunun pırlıtlısını görürüz. Onu ise şüphesiz ancak, gözüne Kar Prensesi'nin kırılan aynasından parça kaçmamış olan biri görür. Kırık bir ayna gerçeği paramparça gösterir.

Kendisi kırık, parçalanmış ve karanlık olan biri de başkalarını parça parça görür. Yalnızca Tanrının nurunu bizzat kendi içinde bilen biri, o nuru hemcinsleri içinde de bulur.

Hıristiyan düşüncesine göre "İsa tamamen ruh ve ışıktır, bu yüzden o »kötüleri« de sevebiliyordu. Bu şekilde, sonradan kendisine ihanet edeceğini bildiği Yahuda'nın ayaklarını yıkamıştı: çünkü Yahuda'nın da içindeki ilâhî ruhu görmüştü. Biz de böyle olsak ve öyle baksak, hemcinslerimizi itip kakamaz, sömüremez, işkenceye tabi tutamaz, vuramazdık.. »Cennetvari barış« içinde yaşar, tüm sorunlarımız çözüldü." (Rinser 1992a: 65)

2.2. Cennet miti

Cennet mitini sadece insanlığın geçmişi ya da tarihi olarak algılamaz Luise Rinser. Ona göre "daha önemlisi, mitlerin her zaman gerçekleşebileceğini bilmektir. Böylece içimizdeki cennetvari bir barış anısına bir imkân olarak, yani gelecek için bir umuda sahip oluruz. Aslında hepimiz »yeryüzünde bir cennet« inancı taşırız. Bu anlamda malların hakça bölüşülmesi ve insanlar arasındaki karşıtlıkların aşılması yoluyla onları yeryüzünde mutlu kılacaklarına inanan hakiki Marsistleri de yeryüzü cenneti peşinde koşanlar olarak görür yazar. Umutlar aynı zamanda geçmişi anımsamadır (Rinser 1992a: 65 vd.).

Geçmişle umutlarımızı, yani geleceği bir noktada buluşturan Rinser, geçmişin güzellikleri ile geleceğe dönük güzel beklentilerimizi adeta "Cennet" kavramı içinde değerlendirmektedir. Peki geçmişte böyle bir yer var idiye, buraya ne olmuştur ve cennetten çıkan insan nasıl bu hale gelmiştir? Rinser'in sorusu ve cevabı şöyle:

"Peki cennete ne olmuştur? Cennetten gelen ve o zamanın mutlu, Tanrıya yakın, Tanrının yarattığı bu insan, nasıl diktatör, savaş kışkırtıcısı, atom bombası mühendisi, paragözlü, zevkten adam öldüren, çocukları kötü emellerine alet eden, köle tüccarı, rüşvet yiyen hakim, insan düşmanı umarsız siyasetçi, dostu olmayan kinci oluvermiştir? Yolunda gitmeyen bir şeyler oldu herhalde. Yoksa öyle değil mi?" (Rinser 1992a: 66)

Luise Rinser İncil'de yazılı olan birşeyi anımsatır: Bir yılan gelir ve insanı, Tanrı tarafından akılsız çocuk muamelesi gördüğü ve asıl bilginin, yani iyi ile kötünün ayırt edilmesi konusunun ondan esirgendiği konusunda kandırır. İnsanlar bu ayrımı neden öğrenmeliydiler, ve Tanrı bunu onlardan neden esirgesindi? Bu mitosun arkasındaki sır nedir? Bu garip karanlık hikayeyi anlamak için »yılan«ın kim olduğunu sormalıyız. Deniyor ki: Şeytan. Bu o kadar basit değil.

Yazar, Hıristiyan ve tıp sembolizminin yardımı ile "yılanı", "bilmek isteyen bilinç" olarak yorumlar:

"... İnsanın, »iyi« ile »kötü«yü ayırt etmeden öylesine yaşadığı bir anı vardır. Bir bilinçsizlik anında yaşamaktadır. Derken o yılan gelir (içinde uyanır): bu, bilmek isteyen bilinçtir. Böylece bölünme, yaratıcı huzursuzluk ortaya çıkar. Doğal barış ve mutluluk sona erer." (Rinser 1992a: 67)

Rinser'e göre "»Bilgi ağacı«nın meyvesinden yemek, bilinçsizlik cennetinden kovulmak dır. İnsanı cennetten kovan Tanrı olmamış, bunu kendisi istemişti. Bir daha da geri dönemezdi. Tıpta, doğumdan dölün atılması diye söz edilir. Annenin kendi çocuğunu sürüp ittiğini söylemek kimsenin aklına gelmez. Göbek bağının kesilmesiyle birlikte bu itiş zorunlu bir olaydır, acı verir ve duruma göre tehlikeli, ama kaçınılmazdır..

İnsanlar bilgi istediklerinde bunun karşılığını ödemek zorunda kaldılar: saf mutluluklarıyla.

Cennetin kapısında elinde ateşten kılıcıyla melek duruyordu ve durmaktadır. Ateş, ruhun sembolüdür. (...) Bu melek, zebani değildir, bize

cennete dönüşü engelleyen Azrail de değildir: o ruhun kendisidir. O bizi ileriye sürer.

Nereye? Öyle işte: ileriye. Hedefi bilmek zorunda değil miyiz?

Hem evet, hem hayır.

Önce eveti cevaplayalım. Dünya tarihinin nereye gittiği konusunda belirsiz bir fikrimiz vardır: Genel adaletten, fakirliğin bertaraf edilmesinden, silahlanmaya son vermekten, hoşgörüden, barıştan, insancılıktan söz ederiz.

Bunun arkasında, »cennet«i yeniden bulmak isteği yatar. Ama insan bir kez terkettiğini bir daha bulamaz. Onu yeniden inşa etmelidir. Bilinçsizlik cenneti bize kapalıdır.

Yalnızca ileriye gidebiliriz, bilinçlenmenin tüm aşamalarından geçerek. Bulacağımız şey, »Tanrının Yeryüzündeki Devleti« olacaktır.

Peki bu, bizi yaşamda tutan ve umut içinde yaşamayı sağlayan, ama gerçekleşmesi mümkün olmayan bir ütopya değil midir? Şimdi: herşey aynı zamanda geçmiş, günümüzdür ve gelecektir. Yani herşeyi ayna anda bizzat içimizde taşıyoruz. Bizim için yol her durumda aynı zamanda amaçtır. Anlaşılması zor gibi görünüyor, ama değil." (Rinser 1992a: 67-68)

3. YAŞAMIN ANLAMI

Luisse Rinser'in "Tanrı Devleti" diye nitelediği sevgi dünyasının günün birinde geleceğini söyleyen kişinin kendisi , burada ve şimdi, adil, barışçı ve sevgiyle yaşayarak o devleti bizzat gerçekleştirebileceğini unutmaktadır.

"Yaşamın anlamı" nedir? sorusuna şu karşılığı verir yazar: "Yaşamın anlamı, aynı zamanda amaç olan yolda yürümektir. Yani, sevgiye inanıyorsan ve yaşamının her anında bunun gerçekleşmesi için çalışıyorsan, yaşamının bir anlamı vardır (Rinser 1992a: 69).

Şimdi hayır'ı cevaplarsak; Rinser'e göre bu dünyada hiç bir şey görüldüğü gibi değildir, hiç birşey olduğu gibi kalmayacaktır. İnsanoğlu hiç bir şeye ilelebet sahip olamaz. Peki insanın zorluklarla ulaştığı hiçbir şeyi elinde tutamaması bir sisifos yaşamı değil midir? Hayır: yalnızca elde tuttuğunu düşünen kişi acı çeker. Kendini akıntıya bırakan yüzer. Hiçbir şeyin devamlı olmadığını bilense dönüşüme ayak uydurur. Bu TAO

öğretisidir; bu Çin felsefesi Kore bayrağında sonsuz dönüşümü ifade eden balık şekilleriyle ifadesini bulmuştur. Fakat bu, Sokrat öncesi düşünürlerin de, Hazreti İsa'nın da öğretisidir. »Baba« varlıkları harekete geçirir. Kendini ona bırakan, varlık halindedir (bkz. Rinser 1991b: 8).

Luise Rinser “**Mitte des Lebens**” [Yaşamın Ortası] romanında ise şöyle der: "Ich glaube, wenn man nach dem Sinn des Lebens fragt, wird man ihn nie erfahren; nur der, der nie danach fragt, weiss die Antwort." [Yaşamın anlamını arayan onu asla bulamaz; cevabı ise yalnızca aramayan bilir?] (Rinser 1992b: 23)

3.1. Başkasındaki tanrısal öz

Yaşamın anlamı, insanın yaşadığı sevgide yatar. Sevgiyi yaşayabilmek için ise kendini tanımak, ya da kendini bulmak gerekir kuralından yola çıkıyor Luise Rinser.

"Kendini aramak hep [Tanrıyla] ilişkili olmuştur, çünkü: Özümüz çekirdeğimizdir, ve bu çekirdek ilâhî dir. Kendini bulmak, kendi içimizdeki ve başkalarının içindeki tanrısal özün bulunmasıdır. Başkasının içindeki tanrısal öz! bulmak Bu önemli. İnsan kendisi gibi ancak başkaları sayesinde olur ve başkalarıyla birlikte ve duruma göre başkalarına karşı, özellikle de onu kendi içine giden yolda engelleyenlere karşı. Bir kimse yalnız başına kendisi için kendini asla bulamaz. İnsanın, kendisini ölçecek, eleştirecek, başkalarının ortasında kim olduğu sorusunu, asıl kimliğinin ne olduğunu sorduracak arkadaşlara gereksinimi vardır. Fakat yineliyorum: Bu kendini bulma, »bireyselleşme« süreci bir ömür boyunca devam eder. Belki de ancak ölümle tam olarak kendisiyle buluşur." (Rinser 1992a: 18)

Luise Rinser, kendini başkasında bulma yöntemini “Yaşlı Bir Adamın Ölümü” (Rinser 1994: 224-232) öyküsünün kurmaca gerçekliğinde çok iyi sergiler (bkz. Öztürk 1996a ve 1997: 13 vd.).

Öyküde yaşlı bir karı-kocanın birlikteliği anlatılır. Odak sorun, Emily Yenge denilen kadının ölüm nedenidir. Doktorun “yaşlılıktan” diye belirttiği nedeni kabullenmez anlatıcı, ve iyi tanıdığı Emily Yenge'nin ölümünü hazırlayan olayı anlatır bize. Emily Yenge, henüz gencecik bir kız iken, kendisinden on yaş büyük olan Gottfried Amca'yla evlenmiştir. Kocasını ona adeta tapar ve şımartır ve evin her türlü işini üstlenir. Eşinin çocuk istememesini de anlayışla karşılar, yıllar yılları kovalar, yan yana hiç kavgasız yaşarlar. Biri hep verir, diğeri alır. Buysa Emily Yenge'nin bencil, beceriksiz, kaba, hodbin, kalpsiz ve amcaya layık olmayan

düşüncesiz biri olarak görülmesine neden olur. Anlatıcı ve eşi, ölüm döşeginde yatan amca'yı görmek için geldiklerinde, Emily Yenge hakkındaki (ön)yardımlarını pekiştirme fırsatını bulurlar; her hareketine öfkelenirler. "»Biliyor musun?«, dedi Peter, »Gottfried Amca'nın Emily Yenge'den daha uzun yaşamasını isterdim. Tersine anlamsız olurdu. Adaletsizlik olurdu.«" (Rinser 1994: 224) Anlatıcı da Emily Yenge'nin, daha uzun yaşayacak olmasını adaletsizlik olarak niteler, adeta isyan eder: "Emily Yengeyi nihai muzaffer kılan bu adalet nasıl bir adalettir?" (Rinser 1994: 226) İki insanı ayrı görmek, onları birlikte düşünememek, sınırlı bir bakış açısının sonucudur. Rinser, bize Emily Yenge ve Gottfried Amca'yı bir bütün olarak sunar. O, varlıkları şöyle algılar: "Var olan herşey ya böyledir ya şöyle. Fakat: hiçbirini öbürü olmasa, kendi olduğu gibi olamaz. Her ikisi bir bütündür. Biri ancak öbürü sayesinde vardır. Gün, gece var olduğu için gündür. Yaşam, ölüm var olduğu için yaşamdır. Hangisi daha önemli ve daha değerlidir? Gün mü gece mi? Yaşam mı ölüm mü? Tüm değerlendirmeler sadece insanidir, sadece fanidir, hakikate uymaz. Hakikat BÜTÜNDÜR." (Rinser 1991b: 7) Gottfried Amca hep verici olmayı seçmiş, Emily Yenge ise alıcı olmayı. Biri ancak diğeri sayesinde vardır. Aralarındaki ikilik, zıtlık yalnızca görünürdedir. "Gün, gecenin karşıtı değildir, olsa olsa onun zorunlu tamamlayıcısıdır, diğer kutbudur. Mıknatısın eksi kutbu, artı kutbunun düşmanı değildir. Ancak onunla birlikte olduğu gibi olabilir. Tüm ikilikler görünürde öyledir ve hakiki değildir. Yalnızca kutupluluklar vardır." (Rinser 1991b: 7)

İnsanlara merhameti, saygıyı telkin eden Gottfried Amca, başladığı işi "sonuna kadar, sonuna kadar" götürme yanlısıdır, çünkü "Hamama giren terler" (Rinser 1994: 225). Burada yazarın diğer öykülerinde olduğu gibi sorumluluk bilincini tespit edebiliyoruz. Dışardan bakılınca Emily Yenge'nin varlığı onlara göre sadece bir yükür amca için. Halbuki Gottfried Amca, her şeyi yıllarca kendisi yapmıştır, hem de gönüllü olarak.

Amcanın adının "Gottfried" [tanrısal barış] konması da anlamlı görünüyor, çünkü Rinser'in ilgi ve yakınlık duyduğu Fransızken tarikatı felsefesine uygun olarak yaşar o. Karşılık beklemeksizin, tevazu ve sevinç içinde. Tanrıya ve yarattığına sevgi duyma ilkesiyle (krşl. Rinser 1991b: 112). İçerden bakılınca durum farklıdır. Emily Yenge yıllarca evi maviye boyama isteğinden eşi için vazgeçmiş, onun şarap içme alışkanlığına katlanmıştır. Bu onun sevgisinin göstergesidir. Gottfried Amca'nın

başka idealler peşindedir. Herkes bizi kendi zevkine göre oluşturmak ister. Genç bir insan, gerçekten kim olduğunu bilmiyorsa bunda şaşılacak bir şey yok.

Bir çokları kendini tanımak gereksinimini duymazlar. Öylesine yaşayıp giderler. Diğerleri genç yaşta bunu denerler, sonra vaz geçerler. Bazı insanlar erkenden, kendi deste kişiliklerinden tek bir parçayla özdeşleşirler ve sonra uslu vatandaşlar olarak diğer kişiliklerini devreden çıkarırlar, bazıları asi olur ya da bir şekilde toplumdan dışlanır, toplum için birşey yapacak imkanları kalmaz. Çok az insan gerçek kişiliklerini geliştirebilir. Çoğu fragman (parça) olarak kalır.

Fragmanlar altındaki bütünü nasıl görebiliriz?" (Rinser 1992a: 14 vd.)

Önce insanı oluşturan bir sürü parçayı önce tek tek tanımak gerekir. Kendi ile bütünleşmiş, kendini tanıyan ve kendi kişiliğini başkasına empoze etmeksizin kabul ettiren birine, nasıl tam bir kişilik edinebildiği sorulsa, Rinser'e göre, insanın kendini bir halı taslağı gibi görüp, bu halıyı oturup dokuması gerektiği cevabını verecektir. Siyah ipleri de kullanarak! Yani kendi kötü yanlarını, kendi kötülüğünü, köpekliğini, yangın çıkaracakken engellenmiş biri olduğunu ve daha bir sürü şey olduğunu görmek gerekiyor. Bütün parçaları kabullenmek zorunluluğunu yaşamak gerekiyor. En sonunda, tamamlanmış bir kişilik denen aşamaya ulaşılır. (Rinser 1992a: 16)

Kendi başının çaresine bakar duruma gelince insan, kendisine doğumla verilen kişilikle örtüşmeye başladığını hisseder. Yaşlandıkça daha hoşgörülü, daha alçak gönüllü, insan haklarına daha saygılı olmamızın nedeni bu mudur acaba? O halde insanın önce kendisiyle barışık olması önşart. Bu barışıklığı yakalayabilmek için illâ yaşlanmayı mı beklemeliyiz?

4. İNSAN SEVGİSİ

Luisse Rinser'in eleştirmenleri, onu insan sevgisinin anatomisi alanında deneyimli ve yetenekli bir usta olarak görmekte ve onun en iyi sanat tekniklerinden biri olarak da, ahlâki açıdan şaşkınlığa düşmüş, hatta etik bakımdan sefahata dalmış varlıkları, candan sempatik figürlere dönüştürme yeteneğini göstermektedir (bkz. Kesten 1997: 23). Bu ise onun insanları anlamak konusundaki duyarlılığının bir sonucu olarak görülmelidir. Yukarıda belirtildiği üzere o, insandaki iyi ve kötü yanların onun bütününe oluşturduğu gerçeğini hiç göz ardı etmemekte, zıtların birlikteliği ilkesini vurgulamaktadır. Rinser bu yeteneğini, Sen Benua

Rahibeleri Manastırı'nda rahip olarak çalışan amcasının yanında geçirdiği tatillerde geliştirdiğini belirtir: "İhtiras ve soğukkanlılık, düşünsel disiplin, sihir ve akıl, başkaldırı ve itaat gibi görünürde zıt olan şeylerin ayrılan ve birbirini tamamlayan rollerini görmek, kısaca doğa denilenle ruhun ayrılığı ve birlikteliği konusunda ufkumun açılmasının bu yere borçluyum." (Öztürk 1996b: 87)

Nitekim **Der Sündenbock** [Günah Keçisi] romanında, sorgulayanla sorgulananı aynı düzeyde rakipler olarak gösterir (bkz. Rinser 1970: 156) ve merhametsiz yaşlı bir kadının ölümüne neden olan iyi niyetli bir hizmetçiye bize bir azize kimliğiyle sunar (Rinser 1970: 168 ve 170).

Onun insanı anlama yönündeki çabası, oportünizm ya da eyyamcılık biçiminde algılanmamalıdır; aksine o, "ortalığı kasıp kavuran bir ütopya kaybının yaşandığı bu dönemde sarsılmaz iman gücüyle karşı çıktığı 'var olanla uzlaşma' biçiminde yansıyan sinik tutuma karşı yazılar kaleme alır. Otorite önünde kanıtın bağımsız kılan önceliğini savunan bir savcı olarak, itiraz etmekten çekinmez ve kendi hata payını da inkâr etmez." (Schwab 1998: 13) Onun uzlaşmacılığı daha çok insanın doğasını tanımakta başlıyor. Hz. İsa'nın kişiliğinde var olduğuna inandığı ve Carl Gustav Jung'un psikolojisinden hareketle anlayabileceğimiz bir görüşünü vurgulamak gerekiyor. Rinser'e göre "her erkek, içinde aynı zamanda bir kadın taşır" ve günümüzdeki kriz, savaş ve kavga ancak "içimizdeki kadınlığın bastırılması" ile açıklanabilir; bu nedenle "erkeklik ile kadınlığın derinden ve devamlı uzlaştırılması" gerekir (Schwab 1998: 12).

4.1. Erkeklik - Kadınlık

Erkeklik "güç veya güç gösterisi" ise kadınlık "paylaşım, vericilik, sevecenlik"tir. Rinser, Hıristiyanlığın güç kullanmamayı benimseyen ve feragati ön plana alan dini anlayışıyla, kendini Fransızken tarikatına yakın görür ve 1977 tarihli bir günceğinde "karizmatik hareket" olarak nitelediği Yahudi Hasidlik tarikatını da bu nedenle över:

"İkisi de kurallar içinde boğulmuş »resmi kiliseler«e karşı bir fikir hareketi, ikisi de feragati ve sevinci temel yaşantı olarak benimsemiş, ikisi de, yaratılanla ve yaratılanı sevmek gibi tek BİR emri tanıyor, ikisi de akılcılığı reddediyor, ikisinin de tasavvufu ve mutasavvıfları var..." (Rinser 1991b: 112) Rinser'in sohbet ettiği bir Hasidlik mensubu Rabbi der ki, "Tanrı bizi, [Yahudi] bir dünya devleti kurup da, bu dünya için savaşmamız, bu dünya için öldürmemiz ve kendimizi o dünya içine

hapsetmemiz için görevlendirmemiştir." Haklı olarak sorar yazar: Kimdir Yahudi? Tevrat'a göre yaşayan kişi. Kimdir Hıristiyan? İncil'e göre yaşayan kişi. Tevrat'a ve İncil'e göre yaşamak demek; sevmek ve yaşamını materyalizmden ve zorbalıktan temizlemektir." (Rinser 1991b: 112)

4.2. Hıristiyan - Yahudi - Müslüman...

Rinser, örnek yaşam biçimi olarak gösterdiği bu tutum illâ ki "katolik" Hıristiyan ya da Hasid olmak zorunda değildir; bu hususta da kendini eleştiren yazar 1970 tarihli bir güncesinde, eskiden "dünya devleti"nin mensubu olarak hıristiyan olmayanları, "Cennet ülkesi"nin mensubu olarak da Hıristiyanları göstermiş olmaktan pişmanlık duyduğunu belirtir. Bu ne sevgisizlik, bu ne kendinden menkul adalet, bu ne kibirdir! Oysa tersi de olabilir. Bu dünyanın efendileri Hıristiyanlar, öbür dünyanın ise Yahudiler, Müslümanlar. Hindular, Budistler ya da Ateistler olamaz mı? (bkz. Rinser 1991a: 62)

İşte bu noktada, Hıristiyanlıkta bunca sevgi ve hoşgörü ilkesi var iken, neden Batı dünyası insanlık tarihine bunca gözyaşı, savaş, sömürü vs. anıtı dikti sorusu geliyor akla. El cevap: B. Russel'e göre Doğulular ve Batılılar arasındaki en önemli farklardan biri şudur: Doğulular zevk almayı, Batılılar ise güçlü olmayı seçmişlerdir. Batılılar diğer insanlara ve doğaya karşı güçlü olmaktan hoşlanırlar. İnsanlara karşı güçlü olma isteği güçlü devletleri, doğaya karşı güçlü olma ise Bilimi geliştirdi. Doğulular bu tür uğraşlar için fazlasıyla tembel ve yumuşak huyludurlar, sadece geçimlerini sağlamakla yetinirler. Batılı için bu dünya anlaşılması güç bir dünyadır. Ne diyordu Rinser'in genç anlatıcısı, zevkine yaşayan Emily Yenge için: "Bizim kapısını aralayamadığımız bir dünyaya gömülmüştü. Daha çok gençtik."

Batılı, 19. yüzyılda kapısını aralayamadığı dünyanın insanlarına hakim olup yönetmek, onları asimile edip kendine benzetmeyi seçince günümüz manzarası ortaya çıkmıştır, diye düşünüyorum. Ama şimdi onlar da yaşamdan zevk almayı ve önce birbiriyle savaşmamayı öğrendiler; şimdi ise suçlarını itiraf etme aşamasına geldiler.

Nitekim 12 Mart 2000'de "Papa II. John Paul, Müslüman ve Yahudi dünyasının önünde diz çöktü ve katolik kilisesinin geçmişte işlediği suçlardan dolayı özür diledi. (...) St. Peter Kilisesi'ndeki ayin sırasında, bazen gerçeğin hizmetinde olduğu sanılarak, Hıristiyanlar arasındaki diğer gruplara uygulanan vahşetten ve başka dinlere mensup olanlara

gösterdikleri güvensizlik ve düşmanlıktan pişman olduklarını söyledi." (Livaneli 2000) Papanın bu tarihi af dilemesine diğer kilise liderleri de katılmışlardır. New York St. Patrick Katedrali'nin piskoposu Patrick Ahern'in itirafını yazımız bağlamında çok önemli buluyoruz: "Kendi doğrularımıza inanmamız, bizi körleştirdi ve bütün insan yaşamlarının onurunu ve her kültüre mensup insanların içindeki iyiliği görmemizi engelledi." (Livaneli 2000)

5. SONUÇ

İnsanın öncelikle kendindeki farklılıkları görebilmesini öngören Luise Rinser, bu farklılıkların, içindeki "ilâhî nefes" in bir sonucu olduğunu düşünüyor. İnsanın aradığı mutluluğun, yaşayacağı "sevgi" ile gerçekleşeceğini, bunun ise ancak başkasını da idrak etmekten ve onun içindeki tanrısal özü tanımaktan geçtiğini belirtiyor. İnsanı sevmek, emek isteyen bir eğitim işi. İçimizdeki güçlü olma arzusunun bastırılıp, feragat etme yeteneğinin geliştirilmesi gerekiyor. Ne diyordu Yunus Emre: Sen sana ne sanırsan/ Ayruğa da onu san/ Dört kitabın ma'nâsı/ Budur eğer var ise. (Kabaklı 1972: 96)

KAYNAKÇA

(KABAKLI 1972), Ahmet: **Yunus Emre**. 100 Büyük Edip, 100 Büyük Şair: 2, 2. Baskı, Toker Yayınları, İstanbul 1972.

(KESTEN 1997), Hermann: "Luise Rinser'den Sevgi Öyküleri: Bir Demet Beyaz Sümbül". **Batı Edebiyatında Sevgi ve Hoşgörü Üstüne**, Gündoğan Yayınları: 131, Ankara 1997, s. 22-24.

(LİVANELİ 2000), Zülfü: "Dünya Değişirken: Müslümanlar'dan ve Yahudiler'den Özür Dilemek". **Sabah**, 14 Mart 2000, s. 5.

(ÖZTÜRK 1996a), Ali Osman: "Luise Rinser'in Üç Öyküsünde 'Sevginin Kalıpları' ". **Gündoğan Edebiyat**, Sayı: 17, 1996, s. 29-36.

(ÖZTÜRK 1996b), A.O.: (Çev.): **Luise Rinser. Öyküler**. Konya 1996.

(ÖZTÜRK 1997), A.O.: "Luise Rinser'de Sevgi, Yaşam ve Ölüm". **Batı Edebiyatında Sevgi ve Hoşgörü Üstüne**, Gündoğan Yayınları: 131, Ankara 1997, s. 7-21.

(RINSER 1970), Luise: **Der Sündenbock**. Fischer Bd. 469, Frankfurt a.M. 1970.

(RINSER1991a), L.: **Grenzübergänge. Tagebuchnotizen**. Fischer Bd. 2043, Frankfurt a.M. 1991.

(RINSER 1991b), L.: **Kriegsspielzeug. Tagebuch 1972-1978**, Fischer Bd. 2247, Frankfurt a.M. 1991.

(RINSER 1992a), L.: **Mit Wem Reden**, Fischer Bd. 5379, Frankfurt a.M. 1992.

(RINSER 1992b), Luise: **Mitte des Lebens**, Fischer Bd. 11310, Frankfurt a.M. 1992.

(RINSER 1993), L.: **Bruder Feuer**, Fischer Bd. 2124, Frankfurt a.M. 1993.

(RINSER 1994), L.: **Ein Bündel weisser Narzissen**. Erzählungen., Fischer Bd. 1612, Frankfurt a.M. 1994.

(SCHWAB 1998), Hans Rüdiger: "»Bu kadar güvenlik, beni kışkırtmaya teşvik ediyor...« Luise Rinser'in Edebi Kişiliği ve Etkisi üzerine". **Konya Çalı** , Sayı: 13, Şubat 1998, s. 11-13.